

DOI <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2025-9-272-292>

УДК 02.01:378.1:929(477)

Лариса Пономаренко,

кандидат наук із соціальних комунікацій,

старший науковий співробітник

відділу науково-освітніх інформаційних

ресурсів і методичного супроводу освітянських бібліотек

Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені

В.О. Сухомлинського, м. Київ, Україна

ORCID ID: 0000-0002-4388-274X

e-mail: larisa_dnpb@ukr.net

ТРАДИЦІЙНІ ТА ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ БІОБІБЛІОГРАФІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ: ХАРАКТЕРИСТИКА, ПОРІВНЯННЯ, ЗНАЧЕННЯ

Анотація. У статті висвітлено теоретичні та практичні аспекти формування біобібліографічних ресурсів у контексті сучасних інформаційних викликів. Акцентовано увагу на типології джерел біобібліографічної інформації: від традиційних персональних покажчиків до електронних платформ і баз даних. Розглянуто особливості створення, структури й функціонального призначення біобібліографічних видань як джерел наукового та педагогічного дослідження. Аналізується стан термінології у сфері бібліографознавства, визначено проблеми дублювання понять та нестачі уніфікованого підходу до визначення термінів. Акцентовано увагу на потребі гармонізації терміносистеми, централізованої координації біобібліографічної діяльності та підвищення якості контенту в електронному середовищі.

Представлено практичний досвід Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського у підготовці серій біобібліографічних покажчиків, зокрема видань серії «Академіки НАПН України», які мають цінність не лише як довідкові, а й як науково-аналітичні ресурси. Розкрито аналітичний потенціал таких ресурсів на різних етапах педагогічного дослідження: пошуковому, аналітичному, бібліографічному, наукометричному. Зазначено на важливості включення DOI та гіперпосилань у бібліографічні записи. Проаналізовано сучасні електронні платформи (Google Scholar, ORCID, ResearchGate тощо) з погляду ефективності інтеграції біографічних і наукових даних. Запропоновано схему взаємодії трьох ключових компонентів – бібліотек, біобібліографії та біографістики – у контексті дослідження педагогічної постаті. Охарактеризовано переваги традиційних (друкованих) та електронних (цифрових) ресурсів біобібліографії.

Підкреслено актуальність створення єдиного національного біобібліографічного ресурсу, що відповідатиме запитам освітньої, наукової та інформаційної спільноти України в умовах відкритої науки.

Ключові слова: біобібліографія; персональна бібліографія; бібліографічний посібник; персональний бібліографічний покажчик; біобібліографічне видання; ресурси біобібліографічної інформації; серія «Академіки НАПН України».

Постановка проблеми у загальному вигляді.

У сучасному науковому просторі зростає інтерес до персоналій як носіїв педагогічної думки, новаторських ідей і національної ідентичності. В умовах постійного зростання обсягів інформації та активного накопичення даних, зокрема присвячених творчій спадщині видатних діячів, педагогіка потребує системного бачення та поцінування їхніх досягнень. Біографічні дослідження дозволяють не лише реконструювати життєвий і професійний шлях педагога, але й глибше осмислити контекст епохи, у якій він працював. Одним із ключових джерел для таких досліджень виступають унікальні інформаційні біобібліографічні ресурси (традиційні та електронні), що поєднують коротку біографію та систематизований перелік праць досліджуваної особи. Персональні та біобібліографічні покажчики, є оптимальною формою для задоволення потреби в пошуку інформації про розвиток окремих галузей науки та освіти, є достовірним джерелом історико-біографічних досліджень, полегшують пошук наукової інформації та дають уявлення про стан досліджень.

Попри визнану актуальність та значення біобібліографічних покажчиків, у галузі існують невирішені проблеми, які особливо загострилися в умовах розвитку ІКТ та цифровізації.

У бібліографознавстві досі немає чітко окресленої, науково обґрунтованої терміносистеми, зокрема щодо біобібліографічної діяльності. Терміни «біобібліографія», «персональна бібліографія», «біобібліографічний словник», «біобібліографічний покажчик», «персональний бібліографічний

показчик» часто вживаються як синоніми. Ця проблема стосується як традиційних, так і електронних форм біобібліографічної інформації. Подолання термінологічних розбіжностей є ключовою проблемою, що стоїть на заваді реалізації масштабних проєктів, таких як Український національний біографічний архів (Яценко & Любовець, 2015).

Існують проблеми виявлення, обліку та систематизації ресурсів. Відомості про персональні бібліографічні показники часто розпорошені. Органи державної бібліографії (зокрема Книжкова Палата України) не завжди фіксують такі видання, особливо малотиражні чи електронні. Значна кількість джерел, що містять біобібліографічну інформацію (включаючи електронні), не завжди проходять систематизацію таким чином, щоб їх легко було знайти у відповідних розділах бібліотечних каталогів чи баз даних. Хоча певні зрушення у цьому питанні вже є. Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого заопечатувала з 2010 року щорічник «Метабібліографія України» (з 2021 р. – електронне видання), який представлений в електронній бібліотеці «Культура України» (<https://elib.nlu.org.ua/> ; 16 випусків станом на 01.06.2025).

Наступна проблема – це фрагментація та неоднорідність електронних ресурсів. Зі стрімким розвитком інтернету з'являється багато електронних ресурсів біографічної інформації (персональні сайти, блоги, сторінки установ, електронні показники, бази даних). Ці ресурси є різноманітними за своїм характером, науковим рівнем, формами подання матеріалів, характеризуються слабкою систематизацією, розрізненістю, суттєвою неоднорідністю, недостатньою повнотою, певною довільністю у виборі діячів, дублюванням відомостей, залученням інформації з іншомовних та іншокультурних ресурсів, у тому числі й тих, в яких спостерігається неоднозначне ставлення до української культури (Вернік, 2013).

Актуальною науково-технічною проблемою є інтеграція біографічної інформації України в єдину інформаційну систему. Ця інтеграція може бути оптимально розбудована на бібліотечній платформі. Потребує вдосконалення

координація зусиль дослідників, бібліотек та установ для створення та розвитку національного біобібліографічного ресурсу. Відсутність наукового та методичного центру біобібліографічної інформації та недостатня координація діяльності є суттєвими проблемами.

Розвиток електронного середовища вимагає нових теоретичних і методичних напрацювань, застосування дієвих рішень для формування та надання користувачам інформаційних продуктів високого рівня інтелектуального опрацювання. Необхідно вдосконалювати методики аналізу, опрацювання, зберігання та доставляння інформації в електронному середовищі. Існують проблеми у формуванні контенту електронних архівів, наприклад, наповнення іконографічними матеріалами (Попик та ін., 2019).

Підсумовуючи вище викладене, актуальність нашого дослідження зумовлена необхідністю вдосконалення методологічної бази та практики інформаційної діяльності освітянських бібліотек у площині створення ресурсів біобібліографічної інформації.

Аналіз основних досліджень і публікацій.

Практичні і теоретичні питання створення бібліографічних посібників розглядалися у працях провідних вчених: О. Воскобойнікової-Гузевої, Т. Добко, Л. Пономаренко, Л. Самчук, Л. Трачук, Г. Швецової-Водки, О. Яценка.

Бібліографічним показникам та їх ролі у забезпеченні інформаційних потреб користувачів присвячено праці Л. Самчук (2017), Л. Пономаренко (2015).

Аналіз біобібліографічних ресурсів відкритого доступу у стратегії розвитку провідних бібліотек України здійснено О. В. Воскобойніковою-Гузевою (2012), яка розглядає біобібліографічну діяльність як складову інформаційної діяльності провідних бібліотек України, що передбачає вироблення біобібліографічної продукції, скоординоване проведення відповідних біографічних досліджень, формування загальнодоступного національного біобібліографічного ресурсу тощо. Дослідження Т. В. Добко

охоплюють теоретичні та методичні розробки в галузі довідково-бібліографічної діяльності, висвітлюють сучасний стан розвитку бібліографічних ресурсів, зокрема біобібліографічних показників у контексті вивчення і переосмислення творчої спадщини визначних представників України.

Використання ІКТ у процесі підготовки та поширення бібліографічних ресурсів визначено в роботах Л. Ф. Трачук, Н. А. Стельмах, Н. Е. Кунанець та ін. Зокрема, електронні бібліографічні посібники, підготовлені у бібліотеках України, детально охарактеризовано Л. Трачук (2010), відповідну термінологію опрацьовано Г. Швецовою-Водкою (1996, 2018). Н. А. Стельмах (2009) акцентувала увагу на ролі електронної бази даних у складанні науково-допоміжних показників. Проблему впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у біобібліографічну діяльність розглянуто у дослідженні О. М. Яценка та Н. І. Любовець (2015). Особливості поєднання декількох інформаційних технологій у створенні електронного бібліографічного видання висвітлено у роботі Н. Е. Кунанець (2011).

Питання формування репозитарію персональних бібліографічних показників у складі науково-інформаційного проєкту Інституту біографічних досліджень Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського «Український національний біографічний архів» досліджено Н. П. Філіповою (2020). Особливості персональних показників як наукового продукту та засобу формування позитивного іміджу вченого Національної академії наук України, специфіку структури та змісту персональних показників проаналізувала А. Шумілова (2019).

Аналіз і вивчення серійних персональних (біобібліографічних) показників, що узагальнюють і популяризують наукову діяльність вчених України, зокрема Національної академії педагогічних наук України представлено у дослідженні Т. Павленко.

Дослідження ролі бібліографічних показників як достовірного джерела

історико-біографічних досліджень та аналіз різноманітних за формою, структурою, змістом та цільовим призначенням бібліографічні видання про видатного діяча української освіти і культури Бориса Грінченка здійснено у публікації О. Веремчук та О. Матвійчук (2020).

Вектор біографічних та біобібліографічних досліджень закордонних вчених спрямований на потенціал використання цифрових сховищ, соціальних мереж. Зокрема, методологічно значущою для нас є публікація М. Райнерта та Д. Шольца (Reinert, & Scholz, 2017) про застосуванні найсучасніших методів цифрової гуманітаристики на прикладі німецького біографічного порталу «Deutsche Biographie»: моделювання метаданих, кодування текстів, ідентифікація осіб і місць в авторитетних файлах і агрегування додаткової біографічної інформації з вільно доступних, постійних, наукових і заснованих на джерелах вебсайтів і баз даних. Праця австрійських дослідниць Р. Брекнер та Е. Майер (Breckner & Mayer, 2022) висвітлює біографічну значущість соціальних медіа та біографічну роботу з візуальними біографіями. У дослідженні Е.С. Каллахан та С.К. Херрінг (Callahan & Herring, 2011) представлено результати кількісного та якісного аналізу контенту про відомих осіб у польських та англійських виданнях Вікіпедії. Дослідниці проаналізували якість та об'єктивність Вікіпедії як глобального сховища знань. Цифровий аналіз Австрійського біографічного словника 1815-1950 у контексті виконання проєкту APIS (Austrian Biographical / Prosopographical Information System) здійснено у публікації А. Бернада та М. Кайзера (Bernád & Kaiser, 2017). У статті Х. К. Коллера (Koller, 2016) розглянуто традиції та потенціал біографічно-теоретичного підходу до освіти, увагу зосереджено на біографічних дослідженнях, орієнтованих на філософію освіти.

Однак, попри наявність ґрунтовних сучасних досліджень, присвячених традиційним та електронним ресурсам біобібліографічної інформації, залишаються недостатньо дослідженою характеристика типів і видів, потребує узагальнення методика створення таких ресурсів, їх систематизація, що забезпечило б у подальшому виокремлення перспективних напрямів

міждисциплінарних досліджень.

Мета та завдання статті: виокремити основні види ресурсів біобібліографічної інформації та їх охарактеризувати, проаналізувати біобібліографічні показники як джерело біографічної інформації про педагогічні персоналії, визначення ролі біобібліографічних показників у процесі вивчення життя та наукової спадщини діячів освіти, висвітлити можливості застосування цих джерел на різних етапах педагогічного дослідження та окреслити їх значення для розвитку української гуманітаристики.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Основні форми представлення біобібліографічної інформації, це: біобібліографічні словники (довідники); біобібліографічні збірники про особу; персональні бібліографічні показники (списки, огляди); каталоги книжкових виставок, присвячені окремим персонам; бібліографічно-методичні матеріали до ювілейних дат діячів; пам'ятки користувачу, в яких присутній біобібліографічний матеріал. Не всі з представлених джерел містять рівноцінну за науковою значущістю і новизною інформацію. Однак кожне з наведених видань може містити стислу, а інколи – унікальну інформацію про життя та діяльність особи (Яценко & Любовець, 2015).

Біобібліографічні показники – це специфічні довідкові видання або ресурси, які містять стислі біографічні відомості про науковців та вичерпний список їхніх публікацій, доповнений анотаціями, рецензіями, інформацією про перевидання тощо.

Термін «біобібліографія» може використовуватися як узагальнююче поняття для всіх жанрів бібліографічних посібників про діячів, включаючи персональну бібліографію, оскільки вони мають спільні ознаки: суспільне призначення, присвячені особі (особам), наявність біографічного та бібліографічного матеріалу (Яценко, 2018; Яценко & Любовець, 2015).

Такі показники є надзвичайно важливими для формування загального

уявлення про особистість педагога; виявлення етапів його науково-педагогічної діяльності; встановлення основних тем і проблем, над якими працювала педагогічна персоналія.

Виділяють такі етапи та процеси формування (укладання) покажчиків:

1) здійснення регулярного пошуку, збирання, наукового опрацювання, систематизування біобібліографічних та інших матеріалів.

Акцентуємо увагу на використанні різних джерел пошуку: державні бібліографічні покажчики (книг, газетних і журнальних статей, рецензій, нотних видань), каталоги, картотеки, бази даних національних та інших провідних бібліотек, архіви. Також залучаються електронні ресурси та сайти установ;

2) вивчення біографії особи. Основні дати життя і діяльності визначаються на основі біографічних даних з опублікованих та неопублікованих матеріалів (автобіографія, особиста справа, звіти тощо);

3) збирання бібліографічного матеріалу: творів особи (якщо вона пише), винаходів, патентів, авторських свідоцтв, а також літератури про її життя та діяльність;

4) систематизація зібраних матеріалів.

Співвідношення біографічного та бібліографічного матеріалу може бути різним залежно від цільового призначення видання.

Усталена структура часто включає: передмову (або біографічний нарис чи статтю), основні дати життя та діяльності, покажчик друкованих праць особи, список літератури про діяча, допоміжні покажчики, додатки.

Існують різні варіанти подання матеріалу у біобібліографічних покажчиках. Ґрунтовні біографічні дослідження містять біографічний матеріал, бібліографію творів, список літератури про особу, додаткові матеріали (зображення, документи, спогади тощо). Найбільш поширений класичний варіант містить біографічний матеріал, бібліографію творів та список літератури про особу (Яценко & Любовець, 2015).

Науково-допоміжний апарат, або довідково-пошуковий апарат покажчика

сприяє успішному використанню видання у роботі дослідника. Зазвичай складається з іменного покажчика (прізвищ авторів, співавторів, осіб), абеткового покажчика назв творів, або покажчика імен та назв. Може бути розширеним та включати предметний, тематичний, географічний покажчики, список скорочень.

Науковці Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського (далі – ДНПБ) опрацювали теоретичні засади та практичні аспекти створення біобібліографічних видань. Ініційовано створення чотирьох серій біобібліографічних покажчиків, серед яких: «Видатні педагоги світу» – присвячена висвітленню життя та діяльності визначних педагогів; «Академіки НАПН України» і «Ювіляри НАПН України» – популяризують науковий доробок та педагогічні школи провідних українських учених; «Майстри бібліотечної справи України» – знайомить із професійним шляхом і здобутками вітчизняних фахівців бібліотечної галузі.

Бібліографічні ресурси бібліотеки представлені на вебпорталі ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського та доступні через науково-педагогічну електронну бібліотеку, розміщену на порталі установи.

Серія «Академіки НАПН України» нараховує 36 випусків біобібліографічних покажчиків, які системно надають відомості про досягнення в певних напрямках педагогічної науки, зміцнюють імідж НАПН України та галузі освіти, інформують про внесок вчених у розвиток педагогічної науки, формування наукових шкіл.

Сучасні вимоги до бібліографічного опису праць передбачають обов'язкове включення DOI та посилань на повнотекстові матеріали, розміщені в інституційних репозитаріях. Це сприяє підвищенню видимості науковця в академічному просторі та забезпечує точне відстеження цитованості його праць.

DOI (Digital Object Identifier, цифровий ідентифікатор об'єкта) – це стандартизований (ISO 26324:2012) унікальний і постійний ідентифікатор, який

надається електронному документу й забезпечує стабільне посилання на нього. Наявність DOI значно полегшує пошук, цитування та доступ до повнотекстових публікацій, особливо у відкритому доступі.

З огляду на це, особливої уваги заслуговують електронні інформаційні ресурси, інтеграція яких у біобібліографічний показник підвищує його цінність як аналітичного й довідкового інструменту. Вони забезпечують оперативне задоволення інформаційних потреб науковців, дослідників, освітян та практиків у сфері освіти.

Проаналізуємо детально окремі біобібліографічні видання серії «Академіки НАПН України».

36-й випуск зазначеної серії біобібліографічних видань присвячено науковій та науково-педагогічній діяльності Володимира Іларіоновича Лугового, доктора педагогічних наук, професора, академіка, першого віцепрезидента Національної академії педагогічних наук України, заслуженого працівника освіти України (Пономаренко & Бондарчук, 2025). Хронологічно показник продовжує видання, підготовлені фахівцями Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського у 2010, 2015 і 2020 рр. Науковий доробок ученого за період 2020–2025 рр. представлений монографіями, препринтами (аналітичні матеріали), статтями в продовжуваних та періодичних виданнях, матеріалах конференцій, довідкових виданнях (близько 200 опублікованих праць). Крім того, до видання включена література про наукову та громадську діяльність В. І. Лугового. Період діяльності 2015–2020 рр. був більш продуктивним: доробок вченого становить 300 друкованих праць, наявна наукова школа. Важливим напрямом діяльності академіка є участь у робочих/експертних групах, комісіях, комітетах, радах щодо підготовки важливих законодавчих документів із реформування системи освіти України. Закцентовано увагу на групуванні записів у розділах та видах видань, які увійшли до показника. Інноваційним аспектом у показнику 2020 р. є запропонована упорядниками поглиблена та удосконалена система поміток, яка виокремлює різні аспекти діяльності академіка В. І. Лугового як наукового

консультанта, координатора, експерта або куратора (Самчук & Янюк, 2020). Повноту та вичерпність видання, всебічне висвітлення діяльності вченого та його наукового доробку забезпечено шляхом використання фондів та каталогів ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Національної парламентської бібліотеки України, інтернет ресурсів.

Використання відпрацьованої методики фактографічного, документального та бібліографічного пошуку наукових праць вченого та джерел про його життя і діяльність дало можливість здійснити добір релевантних джерел та інформації до біобібліографічного покажчика «Олег Михайлович Топузов – віцепрезидент НАПН України»: понад 600 друкованих наукових та науково-методичних праць за 35 років діяльності (1989–2024). До покажчика увійшла також література про життєвий шлях, науково-педагогічну й громадську діяльність вченого. У розділі «Наукова школа вченого» матеріал згруповано у двох підрозділах – «Доктори педагогічних наук» та «Кандидати педагогічних наук», які вміщують бібліографічні описи авторефератів докторських і кандидатських дисертацій, науковим консультантом або керівником яких був О. М. Топузов. На основі наукового аналізу дібраних джерел за змістовою, хронологічною, типологічною, видовою ознаками здійснено аналітико-синтетичне опрацювання документів та їх систематизація. Бібліографічні записи праць ученого згруповано й подано в хронологічному порядку – за прямою хронологією з виокремленням років видання, а в межах року – за видами документів. Такий підхід сприяв розкриттю основних напрямів досліджень академіка О. М. Топузова, послідовному відображенню процесу розгортання його наукової діяльності, встановленню її масштабів та досягнень, цілісному відображенню його творчого доробку у біобібліографічному покажчику. Документи покажчика представляють доробок вченого, який присвячений обґрунтуванню вчення про теорію, методологію, методики й технології навчання географії в загальноосвітніх навчальних

зкладах, дидактичних засад реалізації проблемного й компетентнісного навчання географії, індивідуалізації навчання в умовах змішаної форми організації освітнього процесу, розбудові методики навчання географії як науки та навчальної дисципліни, забезпеченню науково-методичного супроводу загальної середньої освіти, сучасному підручникотворенню та інновації в освіті.

Багатоаспектне розкриття змісту покажчика забезпечує науково-допоміжний апарат: іменний покажчик, який містить прізвища співавторів, упорядників, редакторів, авторів рецензій та інших осіб, відомості про яких є в бібліографічних записах; абетковий покажчик назв праць О. М. Топузова та публікацій за редакцією вченого.

Підготовкою різних видів бібліографічних посібників, у тому числі біобібліографічних, займаються також книгозбірні мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України. Відомості про них доступні віддаленим користувачам на вебпорталі ДНПБ в рубриці «Бібліографічні ресурси» (<https://dnpb.gov.ua/ua/bibliografichni-resursy/bibliografichna-produkciya-merezhi-osv-2/>). Зокрема, бібліотека Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих ім. І. А. Зязюна НАПН України систематично здійснює підготовку персональних покажчиків, які відображають науковий доробок відомих учених, академіків та іноземних членів НАПН України, діяльність яких пов'язана із інститутом (Іван Андрійович Зязюн: педагог, вчений, філософ». 4 вид., перероб., допов. Київ, 2018; Шльосек Франтішек – учений, педагог, громадський діяч. Київ, 2018. та ін.). До впорядкування персональних покажчиків активно долучилися бібліотеки закладів вищої освіти: Чернігівський національний педагогічний університет ім. Т. Г. Шевченка, серія «Постаті в освіті та науці» Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка, серія «Вчені НПУ ім. М. П. Драгоманова» (нині – Український державний університет імені М. П. Драгоманова), серія «Дослідники Волині. Дати і долі» Волинського національного університету ім. Лесі Українки та ін.

Розглянемо деякі електронні платформи та бази даних, які успішно можуть

використовуватися для підготовки біобібліографічних видань та створення персональних медіаресурсів (таблиця 1).

Таблиця 1.

Характеристика електронних платформ та баз даних.

Ресурс	Тип платформи	Контент	Корисність для дослідження	Експорт бібліографії у форматах APA, MLA, Chicago та ін.
ORCID	Ідентифікатор науковця	Біографія, список праць, афіліації, наукометрія	Відстеження наукової активності педагогів, оформлення джерел	Частково (через BibTeX, RIS)
Google Scholar	Академічна пошукова система	Профіль автора, публікації, цитування, h-індекс	Аналіз впливу особистості, список праць, хронологія творчості	Так (APA, MLA, Chicago, Harvard, Vancouver)
ResearchGate	Наукова мережа	Профіль, список праць, проекти, біографія	Моніторинг сучасних дослідників, зокрема педагогів, доступ до повних текстів статей, комунікація з авторами	Частково (залежить від автора). Деякі профілі мають автоцитування, але експорт – обмежений. Рекомендується використовувати Zotero.
Academia.edu	Наукова мережа	Публікації, біографія, навчальні матеріали	Біографії педагогів-практиків, доступ до повних текстів праць, дискусії	Ні (прямої підтримки немає). Можна вручну копіювати дані або використовувати Zotero Web Importer.
Biography.com	Біографічний портал	Біографії освітян, філософів, громадських діячів та ін.	Популярна біографія, відеоматеріали, контент для студентів	Ні. Платформа популярного типу, без академічного експорту.

Біобібліографічна інформація є основою для наукового вивчення постатей у педагогіці, філософії, літературі, культурі тощо. У сучасному науковому дискурсі важливо розрізняти традиційні (друковані) та електронні (цифрові) ресурси біобібліографії, кожні з яких мають свої переваги, обмеження й функціональне призначення (таблиця 2).

Таблиця 2.

Переваги та обмеження традиційних та електронних ресурсів біобібліографії.

Види джерел	Переваги	Обмеження
Традиційні джерела	Високий рівень академічної перевірки. Довготривалий доступ. Сталість структури, можливість посилання на джерело.	Фізичне зношення. Обмежений тираж і доступ. Відсутність оновлення.
Електронні ресурси	Миттєвий доступ з будь-якої точки світу. Часте оновлення даних. Можливість експорту в APA, MLA, Chicago тощо. Інтеграція з аналітичними сервісами.	Залежність від стабільності роботи платформи. Можливість дублювання, помилок через автоматичне збирання. Фрагментарність щодо постатей минулого (доінтернетна епоха).

Біобібліографічні показники можна ефективно використовувати на різних етапах наукової роботи. Зокрема на пошуковому етапі відбувається виявлення педагогів, які досі не були об'єктом глибокого дослідження, первинне ознайомлення з їхнім науковим внеском. Аналітичний етап передбачає аналіз змісту публікацій за темами, роками, видами (монографії, підручники, посібники, статті, електронні ресурси тощо), простеження еволюції наукових ідей педагогічної персоналії. На етапі оформлення наукової роботи створюється бібліографія праць вченого та публікацій про його життєвий шлях, вибудовується хронологічна таблиця або укладається наукова біографія. Завершальним етапом є наукометричний аналіз, у процесі якого визначаються рівень цитованості, наявність рецензій та факти наукової співпраці з іншими педагогами.

Схема, представлена у вигляді діаграми Венна (діаграма 1), ілюструє три ключові складові системи педагогічного біографічного дослідження: бібліотеки

(інституції); біобібліографія (інструментарій); біографістика (методологія).

Діаграма 1. Складові системи педагогічного біографічного дослідження

У центрі перетину цих трьох сфер розташована педагогічна персоналія як об'єкт дослідження, носій педагогічної ідеї, учасник історичного та наукового процесу.

Бібліотеки виступають як збирачі, зберігачі та укладачі джерел, забезпечують доступ до персональних фондів, біобібліографічних покажчиків, електронних ресурсів.

Біобібліографія надає структуровану інформацію про життя і творчість педагога, формує базу для контент-аналізу, хронології, класифікації творчого доробку.

Біографістика (біографічний аналіз) забезпечує наукову інтерпретацію біографічного матеріалу, вписує діяльність особистості в ширший контекст доби, культури, освітнього руху.

Лише за умови взаємодії всіх трьох елементів можливе глибоке, цілісне й обґрунтоване осмислення педагогічної постаті. Це не просто опис фактів, а наукова реконструкція та осмислення особистості в педагогічній історії.

Отже, педагогічне біографічне дослідження є результатом взаємодії інституційної бази (бібліотеки), інформаційного інструментарію (біобібліографія) та методологічного підходу (біографістика), у центрі якої – особистість педагога як історико-культурний феномен.

Найефективніші біографічні дослідження базуються на комбінуванні

традиційних і електронних джерел. Друковані видання забезпечують достовірність і академічну точність, тоді як електронні платформи дозволяють швидко знаходити нову, оновлену інформацію, створювати аналітичні зрізи, вести наукометричні спостереження.

Висновки. Біобібліографічні показники є важливим інструментом у педагогічних біографічних дослідженнях, оскільки забезпечують швидкий доступ до достовірної, структурованої та релевантної інформації про наукову діяльність особистості. Їх використання сприяє підвищенню рівня обґрунтованості наукових робіт, дозволяє уникнути фрагментарності в аналізі джерел і забезпечує комплексний підхід до вивчення педагогічної спадщини.

Біобібліографічні ресурси, як традиційні, так і електронні, залишаються невід'ємним джерелом у структурі педагогічного дослідження, забезпечуючи систематизований доступ до інформації про наукову та професійну діяльність особистостей в освіті.

Типологічне розмаїття біобібліографічних джерел – від друкованих показників до цифрових репозитаріїв і наукометричних профілів – формує нові можливості для дослідника, але водночас вимагає уніфікованого підходу до структурування та опису інформації.

Установлено, що особливу цінність становлять серійні біобібліографічні показники, зокрема серія «Академіки НАПН України», які містять не лише фактичний матеріал, а й аналітичні характеристики та тематичні узагальнення творчості науковця.

Незважаючи на окремі обмеження (застарілість даних, обмежене охоплення), біобібліографічні показники залишаються незамінним джерелом для початкового етапу біографічного дослідження, а також для складання хронології праць і встановлення кола впливу педагога. Інтеграція ідентифікаторів DOI, ORCID, гіперпосилань до відкритих джерел значно підвищує наукову видимість та полегшує цитування праць у вітчизняному й міжнародному академічному просторі.

Запропонована схема взаємодії трьох ключових блоків – бібліотек,

біобібліографії та біографістики – дозволяє сформувавши цілісний науковий підхід до вивчення педагогічної постаті в інформаційну епоху.

Перспективи подальших досліджень.

Подальший розвиток біобібліографії має орієнтуватися на створення електронних інтерактивних платформ, які поєднують біографічні дані, наукометрію та можливості пошуку за темами.

Зазначене дає підґрунтя до переосмислення ролі біобібліографії як активного учасника сучасного наукового процесу, а не лише як допоміжного засобу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Веремчук, О., & Матвійчук, О. (2020). Персональні бібліографічні покажчики як достовірне джерело історико-біографічних досліджень. *Науково-педагогічні студії*, 4(4), 90-101. <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2020-4-90-101>
- Вернік, Ю. В. (2013). Біографічна інформація як об'єкт соціальних комунікацій сучасного суспільства. *Українська біографістика*, (10), 48–60.
- Воскобойнікова-Гузєва О. В. (2012). Біобібліографічна діяльність у стратегії розвитку провідних бібліотек України: аналіз ресурсів відкритого доступу. *Українська біографістика*, (9), 197–214.
- Кунанець, Н. (2011). Мультимедійні технології опрацювання консолідованих інформаційних ресурсів (з досвіду укладання бібліографічного покажчика «Бібліотечна справа на західноукраїнських землях»). *Бібліотечний вісник*, 6, 7–12.
- Павленко, Т. (2021). Науковці-освітяни України на сторінках біобібліографічних покажчиків. *Витоки педагогічної майстерності*, (27), 195–200. <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2021.27.247107>
- Попик, В. І., Войченко, І. Д., Добко, Т. В., Кіраль, С. С., Котлярова, Т. В., Любовець, Н. І., Новосьолова, Л. С., Омельчук, В. Ю., Устиновський, Д. В., & Яценко, О. М. (2019). *Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: розвиток національної бібліографії, біографічних досліджень та науково-бібліографічної діяльності (2000–2019): колективна монографія*. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.
- Пономаренко, Л. (2015). Інформаційні потреби педагогічної науки та розвиток системи бібліографічних ресурсів освітянських бібліотек України (автореф. дис. ... канд. наук із соціальних комунікацій). Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. http://www.nbuv.gov.ua/sites/default/files/all_files/201505_artilces_field_dopmat_files/arefp_onomarenko.pdf
- Пономаренко, Л. О., & Бондарчук, О. Б. (упоряд.) (2025). *Володимир Іларіонович Луговий – перший віцепрезидент НАПН України : матеріали до біобібліографії (2020–2025 рр.)* (наук. ред. Березівська Л. Д.) (Серія «Академіки НАПН України», вип. 36). Педагогічна думка. https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2025/05/Lugovyi_V.Index_2020-2025.pdf
- Пономаренко, Л. О., Павленко, Т. С., & Ніколаєнко, Я. М. (упоряд.) (2024). *Олег Михайлович Топузов – віцепрезидент НАПН України : біобібліогр. покажч.* (наук. ред. Березівська Л. Д.) (Серія «Академіки НАПН України», вип. 35); ТВОРИ. https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2024/09/Topuzov_O.M.Index-2024.pdf

- Самчук, Л.І. (2017). Бібліографічні посібники в забезпеченні інформаційних потреб освітян. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 61(5), 188–195.
- Самчук, Л. І., & Янюк, С. С. (упоряд.) (2020). *Володимир Іларіонович Луговий – перший віце-президент НАПН України : матеріали до біобібліографії (2015–2020 рр.)* (наук. ред. Березівська Л. Д.) (Серія «Академіки НАПН України», вип. 30). Твори.
- Стельмах, Н. (2009). Інформаційно-бібліографічне забезпечення наукових досліджень з питань дошкільної освіти. *Вісник Книжкової палати*, 7, 18–21.
- Трачук, Л. (2010). Електронні бібліографічні ресурси на сайтах бібліотек вищих навчальних закладів України. *Вісник Львівського університету. Сер.: Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології*, (4), 153-166.
- Філіппова, Н. П. (2020). Формування репозитарію персональних бібліографічних показників: визначення вимог і формулювання завдань. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, (3), 13–22. http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2020_3_4.
- Швецова-Водка, Г. М. (1996). Комп'ютерна бібліографія: термінологічні роздуми. *Вісн. Кн. палати*, (5), 8-10.
- Швецова-Водка, Г. М. (2018, 24 жовтня). Визначення електронної бібліографії: дискусійні питання. *Короленківські читання 2018. «Бібліотеки, архіви, музеї як центри освіти та саморозвитку особистості» : матеріали XXI Всеукр. наук.-практ. конф., м. Харків, 24 жовт. 2018 р. : у 2 ч. (ч. 2, с. 3-9)*. ХДНБ ім. В. Г. Короленка, 2019.
- Шумілова, А. (2019). Персональні бібліографічні показники: специфіка структури і змісту. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського*, (51), 278-289.
- Яценко, О. М., & Любовець, Н. І. (2015). *Українські персональні бібліографічні показники (1856–2013)*. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.
- Яценко, О. М. (2018). Місце і роль біобібліографічної діяльності в стратегії розвитку сучасних бібліотек. *Українська біографістика*, 16, 225–237. <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002380>
- Bernád, Á. Z., & Kaiser, M. (2017). The biographical formula: Types and dimensions of biographical networks. <https://ceur-ws.org/Vol-2119/paper8.pdf>
- Breckner, R., & Mayer, E. (2022). Social media as a means of visual biographical performance and biographical work. *Current Sociology*, 71(4), 661-682. <https://doi.org/10.1177/00113921221132518>
- Callahan, E.S. & Herring, S.C. (2011). Cultural bias in Wikipedia content on famous persons. *J. Am. Soc. Inf. Sci.*, 62: 1899-1915. <https://doi.org/10.1002/asi.21577>
- Koller, H. C. (2016). Bildung und Biografie. Probleme und Perspektiven bildungstheoretisch orientierter Biografieforschung. *Zeitschrift für Pädagogik*, 62(2), 172-184. <https://doi.org/10.25656/01:16750>
- Reinert, Matthias, & Scholz, Dirk (2017). Digital Humanities and the “Deutsche Biographie” as historical biographical information system. DH. Opportunities and Risks. Connecting Libraries and Research, Aug 2017, Berlin, Germany. hal-01665508. <https://inria.hal.science/hal-01665508>

REFERENCES

- Veremchuk, O., & Matviichuk, O. (2020). Personalni bibliohrafichni pokazhchyky yak dostovirne dzhereło istoryko-biohrafichnykh doslidzhen [Personal bibliographic indexes as an unimpeachable source of historical and biographical research]. *Naukovo-pedahohichni studii [Research and Educational Studies]*, 4(4), 90-101. <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2020-4-90-101> [in Ukrainian].
- Vernik, Yu. V. (2013). Biohrafichna informatsiia yak ob'iekt sotsialnykh komunikatsii suchasnoho suspilstva. *Ukrainska biohrafistyka*, (10), 48–60. [in Ukrainian].

- Voskoboinikova-Huzieva O. V. (2012). Biobibliografichna diialnist u stratehii rozvytku providnykh bibliotek Ukrainy: analiz resursiv vidkrytoho dostupu. *Ukrainska biohrafistyka*, (9), 197–214. [in Ukrainian].
- Kunanets, N. (2011). Multymediini tekhnologii opratsiuvannia konsolidovanykh informatsiinykh resursiv (z dosvidu ukladannia bibliografichnoho pokazhchyka «Bibliotechna sprava na zakhidnoukrainskykh zemliakh»). *Bibliotechnyi visnyk*, 6, 7–12. [in Ukrainian].
- Pavlenko, T. (2021). Naukovtsi-osvitiiany Ukrainy na storinkakh biobibliografichnykh pokazhchykiv. *Vytoky pedahohichnoi maisternosti*, (27), 195–200. [in Ukrainian].
- Popyk, V. I., Voichenko, I. D., Dobko, T. V., Kiral, S. S., Kotliarova, T. V., Liubovets, N. I., Novosolova, L. S., Omelchuk, V. Yu., Ustynovskyi, D. V., & Yatsenko, O. M. (2019). *Natsionalna biblioteka Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho: rozvytok natsionalnoi bibliografii, biohrafichnykh doslidzhen ta naukovo-bibliografichnoi diialnosti (2000–2019): kolektyvna monohrafiia*. Natsionalna biblioteka Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho. [in Ukrainian].
- Ponomarenko, L. (2015). *Informatsiini potreby pedahohichnoi nauky ta rozvytok systemy bibliografichnykh resursiv osvitiianskykh bibliotek Ukrainy* (avtoref. dys. ... kand. nauk iz sotsialnykh komunikatsii). Natsionalna biblioteka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho. http://www.nbuv.gov.ua/sites/default/files/all_files/201505_articles_field_dopmat_files/arefp_onomarenko.pdf [in Ukrainian].
- Ponomarenko, L. O., & Bondarchuk, O. B. (comps.) (2025). *Volodymyr Ilarionovych Luhovyi – pershyi vitseprezydent NAPN Ukrainy :materialy do biobibliografii (2020–2025 rr.)* (nauk. red. Berezivska L. D.) (Serii «Akademiky NAPN Ukrainy», vyp. 36). Pedahohichna dumka. https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2025/05/Lugovyi_V.Index_2020-2025.pdf [in Ukrainian].
- Ponomarenko, L. O., Pavlenko, T. S., & Nikolaienko, Ya. M. (comps) (2024). *Oleh Mykhailovych Topuzov – vitseprezydent NAPN Ukrainy : biobibliohr. pokazhch.* (nauk. red. Berezivska L. D.) (Serii «Akademiky NAPN Ukrainy», Is. 35); TVORY. https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2024/09/Topuzov_O.M_Index-2024.pdf [in Ukrainian].
- Samchuk, L.I. (2017). Bibliografichni posibnyky v zabezpechenni informatsiinykh potreb osvitan. *Informatsiini tekhnologii i zasoby navchannia*, 61(5), 188–195. [in Ukrainian].
- Samchuk, L. I., & Yaniuk, S. S. (comps.) (2020). *Volodymyr Ilarionovych Luhovyi – pershyi vitseprezydent NAPN Ukrainy : materialy do biobibliografii (2015–2020 rr.)* (nauk. red. Berezivska L. D.) (Serii «Akademiky NAPN Ukrainy», Is. 30). TVORY. [in Ukrainian].
- Stelmakh, N. (2009). Informatsiino-bibliografichne zabezpechennia naukovykh doslidzhen z pytan doshkilnoi osvity. *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, 7, 18–21. [in Ukrainian].
- Trachuk, L. (2010). Elektronni bibliografichni resursy na saitakh bibliotek vyshchykh navchalnykh zakladiv Ukrainy. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Ser.: Knyhoznavstvo, bibliotekoznavstvo ta informatsiini tekhnologii*, (4), 153-166. [in Ukrainian].
- Filippova, N. P. (2020). Formuvannia repozytariiu personalnykh bibliografichnykh pokazhchykiv: vyznachennia vymoh i formuluivannia zavdan. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, (3), 13–22. http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2020_3_4. [in Ukrainian].
- Shvetsova-Vodka, H. M. (1996). Kompiuterna bibliografiia: terminolohichni rozdumy. *Visn. Kn. palaty*, (5), 8-10. [in Ukrainian].
- Shvetsova-Vodka, H. M. (2018, October 24). Vyznachennia elektronnoi bibliografii: dyskusiini pytannia. *Korolenkivski chytannia 2018. «Biblioteky, arkhivy, muzei yak tsentry osvity ta samorozvytku osobystosti»*: materialy XXI Vseukr. nauk.-prakt. konf., m. Kharkiv, 24 zhovt. 2018 r. : u 2 ch. (Is. 2, p. 3-9). KhDNB im. V. H. Korolenka, 2019. [in Ukrainian].
- Shumilova, A. (2019). Personalni bibliografichni pokazhchyky: spetsyfika struktury i zmistu. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho*, (51), 278-289. [in Ukrainian].
- Yatsenko, O. M., & Liubovets, N. I. (2015). *Ukrainski personalni bibliografichni pokazhchyky (1856–2013)*. Natsionalna biblioteka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho. [in Ukrainian].

- Yatsenko, O. M. (2018). Mistse i rol biobibliohrafichnoi diialnosti v stratehii rozvytku suchasnykh bibliotek. *Ukrainska biohrafistyka*, 16, 225–237. <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002380> [in Ukrainian].
- Bernád, Á. Z., & Kaiser, M. (2017). The biographical formula: Types and dimensions of biographical networks. <https://ceur-ws.org/Vol-2119/paper8.pdf>
- Breckner, R., & Mayer, E. (2022). Social media as a means of visual biographical performance and biographical work. *Current Sociology*, 71(4), 661-682. <https://doi.org/10.1177/00113921221132518>
- Callahan, E.S. & Herring, S.C. (2011). Cultural bias in Wikipedia content on famous persons. *J. Am. Soc. Inf. Sci.*, 62: 1899-1915. <https://doi.org/10.1002/asi.21577>
- Koller, H. C. (2016). Bildung und Biografie. Probleme und Perspektiven bildungstheoretisch orientierter Biografieforschung. *Zeitschrift für Pädagogik*, 62(2), 172-184. <https://doi.org/10.25656/01:16750>
- Reinert, Matthias, & Scholz, Dirk (2017). Digital Humanities and the “Deutsche Biographie” as historical biographical information system. DH. Opportunities and Risks. Connecting Libraries and Research, Aug 2017, Berlin, Germany. hal-01665508. <https://inria.hal.science/hal-01665508>

Larysa Ponomarenko,

PhD in Social Communications, Senior Researcher of the Department of Scientific
and Educational Information Resources

and Methodological Support of Educational Libraries, V. Sukhomlynskyi State
Scientific and Educational Library of Ukraine

Kyiv, Ukraine

ORCID ID: 0000-0002-4388-274X

e-mail: larisa_dnpb@ukr.net

TRADITIONAL AND ELECTRONIC RESOURCES OF BIOBIBLIOGRAPHIC INFORMATION: CHARACTERISTICS, COMPARISON, SIGNIFICANCE

Abstract. The article highlights the theoretical and practical aspects of the formation of bibliographic resources in the context of modern information challenges. Attention is focused on the typology of bibliographic information sources: from traditional personal indexes to electronic platforms and databases. The features of creation, structure and functional purpose of bibliographic publications as sources of scientific and pedagogical research are considered. The state of terminology in the field of bibliography is analysed, the problems of duplication of concepts and lack of a unified approach to the definition of terms are identified. Attention is focused on the need for harmonisation of the terminology system, centralised coordination of bibliographic activities and improvement of the quality of content in the electronic environment.

The article presents the practical experience of the V. Sukhomlynskyi State Scientific and Educational Library of Ukraine in preparing a series of bibliographic

indexes, in particular, the publications of the series “Academicians of the NAES of Ukraine”, which are valuable not only as reference but also as scientific and analytical resources. The analytical potential of such resources at different stages of pedagogical research is revealed: search, analytical, bibliographic, scientometric. The importance of including DOI and hyperlinks in bibliographic records is emphasised. The author analyses modern electronic platforms (Google Scholar, ORCID, ResearchGate, etc.) in terms of the effectiveness of integration of biographical and scientific data. The scheme of interaction between three key components - libraries, biobibliography and biography - in the context of researching a pedagogical figure is proposed. The advantages of traditional (printed) and electronic (digital) biobibliography resources are characterised.

The urgency of creating a unified national bibliographic resource that will meet the needs of the educational, scientific and information community of Ukraine in the context of open science is emphasised.

Keywords: biobibliography; personal bibliography; bibliographic guidebook; personal bibliographic index; biobibliographic publication; resources of biobibliographic information; series “Academicians of the NAES of Ukraine”.